

NEKE RAZLIKE U SPORTSKOJ MOTIVACIJI MLADIH FUDBALERA RUSIJE, SRBIJE I CRNE GORE

Marijana Mladenović¹ i Aleksandar Marjanović²

¹Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd, Srbija

²Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd, Srbija
Fudbalska akademija "Krasnodar", Krasnodar, Rusija

ORIGINALNI NAUČNI ČLANAK

doi: 10.5550/sgia.110702.se.141M

COBISS.BH-ID: 2429720

UDK: 796.332.012-053.2

SAŽETAK

U ovom radu sportska motivacija je operacionalizovana u skladu sa konceptualnim okvirom teorije samodeterminacije kao intrinzička motivacija (za saznanjem, ostvarenjem i stimulacijom) i ekstrinzička motivacija (identifikacijom, introjeksijom, eksternom regulacijom) i amotivacija (Deci i Ryan, 2000). Cilj ovog eksplorativnog istraživanja bio je da takav koncept sportske motivacije provjeri na uzorku mladih fudbalera iz različitih zemalja (Rusija, Srbija, Crna Gora). Pretpostavljeno je da se mladi fudbaleri ne razlikuju u pogledu intrinzičke motivacije bez obzira na uzrast i zemlju iz koje dolaze. Takođe, pretpostavljeno je da postoje značajne razlike u ekstrinzičkim aspektima sportske motivacije, što može da ukaže na potencijalnu specifičnost socijalnih uticaja u različitim zemljama, ili na razvojno uslovljen različit stepen internalizacije spoljašnjih razloga za aktivnost. Ispitano je 178 mladih fudbalera, uzrasta od 12 do 15 godina. Iskorišćena je skala sportske motivacije – SMS 28 (Pelleiter, Fortier, Vallerand, Briere, Tuson i Blais, 1995). Primijenjen je *t*-test, ANOVA i MANOVA. Pokazalo se da postoje značajne razlike između mladih fudbalera iz Rusije i iz Srbije i Crne Gore u pogledu intrinzičke motivacije za ostvarenjem i svih aspekata ekstrinzičke motivacije. Dvanaestogodišnjaci se razlikuju od ostalih ispitivanih uzrasta po amotivaciji, a značajne razlike postoje između uzrasta od 13 i 14 godina u pogledu ekstrinzičke motivacije identifikacijom, introjeksijom i eksternom regulacijom. Kada se u analizi motivacije istovremeno uzme u obzir zemlja iz koje dolaze mladi fudbaleri i uzrast, pokaže se da je značajna samo razlika u pogledu ekstrinzičke motivacije introjeksijom.

Ključne riječi: sportska motivacija, intrinzička motivacija, ekstrinzička motivacija, fudbal.

UVOD

Prema teoriji samodeterminacije spoljašnja i unutrašnja motivacija nisu diskretne kategorije, već jedinstven kontinuum na čijem jednom kraju se nalazi intrinzička motivacija, a na drugom amotivacija. Između intrinzičke motivacije i amotivacije raspoređuju se različite forme ekstrinzičke motivacije (Deci i Ryan, 2000).

Djeca se u svaki sport, pa tako i u fudbal, uključuju usljed interesovanja i uživanja u samoj aktivnosti (Марьянович, 2010). Treneri koriste spoljašnje nagrade da bi mlade sportiste dodatno podstakli na zalaganje, mada postoje empirijski podaci da suprotno očekivanjima trenera, korišćenje spoljašnjih podsticaja umjesto da doprinese unutrašnjoj motivaciji, izaziva negativan efekat i dodatno "potkopava" unutrašnje interesova-

nje i uživanje u sportu (Lazarević, 2001). Međutim, korišćenje spoljašnjih podsticaja neizbježno je u sportu. Što je neki spoljašnji podsticaj potpunije pounutren i uspješnije integrisan u self, predstavljaće bolju osnovu za samodeterminisanost ponašanja i samomotivaciju (Mladenović, 2010a).

U različitim kulturama procesom socijalizacije internalizuju se različiti ciljevi i vrijednosti uopšte, a naročito različiti ciljevi i vrijednosti koje se promovišu u sportu i kroz sport (Pelletier, Vallerand i Sarrazin, 2007). U adolescentnom uzrastu, posebno osjetljivom na socijalne uticaje, može se pretpostaviti da će razlike u sportskoj motivaciji biti značajne upravo u aspektima ekstrinzičke motivacije, a koji odražavaju socijalne uticaje u različitim kulturama. *Eksterna regulacija*, kao jedan vid ekstrinzičke motivacije, predstavlja klasičan primjer motivacije nagradama i kaznama. Iako su

materijalne nagrade neodvojive od uspješnosti u savremenom fudbalu, može se pretpostaviti da u različitim kulturama, ili samo u različitim socijalnim sredinama, materijalne nagrade kao motivaciono sredstvo mogu biti potencirane u različitoj mjeri u radu sa mladim fudbalerima. *Ekstrinzička motivacija introjeksijom* odnosi se na nepotpunu internalizovanost ciljeva ili vrijednosti koje neka socijalna sredina visoko cijeni i promovise. Introjeksija, kao mehanizam internalizacije, u sportu se manifestuje kao npr. zalaganje usljed osjećanja dužnosti ili osjećanja krivice, motivisanost da se ne iznevjere očekivanja trenera ili roditelja, samopoštovanje koje zavisi od trenutne percepcije sopstvene uspješnosti na terenu itd. Motivacija koja počiva na introjeksiji može da doprinese izuzetnoj istrajnosti i zalaganju koje je na bihevioralnom planu vrlo slično intrinzičkoj motivisanosti (Vansteenkiste i Deci, 2003). Međutim, iako se kod adolescentnog uzrasta može pretpostaviti da je ovaj vid ekstrinzičke motivacije razvojno primjeren za optimalan psihički i sportski razvoj mladih sportista, važno je da proces internalizacije bude potpuniji i doprinese većoj integraciji socijalnih uticaja u self. Sljedeći stepen u internalizaciji regula socijalne sredine naziva se identifikacija. Pojedinaac svjesno vrednuje i prihvata pravila i zahtjeve socijalne sredine, iako na jednom dubljem nivou ne mora da osjeća te zahtjeve kao svoje sopstvene. U sportu, pojedinca pokreće *ekstrinzička motivacija identifikacijom* kada profesionalno i odgovorno prihvata sve svoje sportske obaveze. Sa psihološkog aspekta, uspješnost u fudbalu, kao i u sportu uopšte, podrazumijeva duge časove treninga, ponavljanje istih motornih radnji kako bi se stekle potrebne vještine, posvećenost i upornost u ispunjavanju nezanimljivih i jednoličnih obaveza i sl. Razvoj osjećanja odgovornosti i profesionalnosti budućih afirmisanih sportista odvija se mehanizmom identifikacije. Taj aspekt ekstrinzičke motivacije važan je kako tokom formativnih godina, tako i kasnije na seniorskom nivou. U kojoj mjeri je u određenoj kulturi ili socijalnoj sredini promovisana lična odgovornost pojedinca i profesionalnost u obavljanju odabranih aktivnosti, u tolikoj mjeri će i individue tokom procesa socijalizacije usvojiti takav odnos prema radu i obavezama.

Intrinzička motivacija u sportu određuje se kao uživanje usljed samog učestvovanja u omiljenom sportu. Moguće je razlikovati *intrinzičku motivaciju za saznanjem*, *za ostvarenjem* i *za stimulacijom*. Težnja ka širenju saznanja u nekoj oblasti najizraženija je u obrazovanju, dok je u sportu prisutnija motivacija da se nešto ostvari, da se dostignu i ostvare lični standardi postignuća, kao i da se sama sportska aktivnost

doživljava kao nešto stimulativno i podsticajno po sebi (Pelletier i saradnici, 2007).

Cilj ovog istraživanja bio je da se koncept sportske motivacije, nastao na principima teorije samodeterminacije, provjeri na fudbalerima iz različitih država, odnosno da se ispita da li postoje značajne razlike u tako definisanoj sportskoj motivaciji između mladih fudbalera iz Rusije, Srbije i Crne Gore. Neka ranija istraživanja pokazuju da su osnovne postavke samodeterminisane motivacije nezavisne od kulture iako je moguće diskutovati o kulturnim specifičnostima (Chirkov i Ryan, 2001; Chirkov, Ryan i Wellness, 2005). Poseban zadatak bio je da se ustanovi da li postoje razvojno uslovljene razlike u stepenu internalizacije ekstrinzičke motivacije kod mladih sportista različitog uzrasta. Značajno je bilo ispitati i da li uzrast sportista, povezan sa podnebljem iz kog mladi sportisti dolaze, može dodatno da rasvijetli razlike u sportskoj motivaciji.

Glavna hipoteza bila je da postoje neke značajne razlike između, s jedne strane, fudbalera iz Rusije i sa druge strane – fudbalera iz Srbije i Crne Gore. Pretpostavljeno je da ne postoje značajne razlike u pogledu intrinzičke motivacije, već da se različitost socijalnih uticaja ogleda, prije svega, u ekstrinzičkoj motivaciji. Takođe je pretpostavljeno da se mogu očekivati i neke razvojno uslovljene razlike u stepenu internalizacije ekstrinzičke motivacije. Pretpostavljeno je da bi fudbaleri od 14 i 15 godina mogli značajno da se razlikuju od fudbalera od 12 i 13 godina u pogledu ekstrinzičke motivacije identifikacijom.

METOD

Uzorak

Uzorak se sastojao od 178 ispitanika, uzrasta od 12 do 15 godina. Ispitanika uzrasta od 12 godina bilo je 18%, od 13 godina 16,9%, a ispitanika starih 14, odnosno 15 godina, bilo je nešto više: 34,8%, odnosno 30,3%. Malo više od polovine ispitanog uzorka (54,5%) činili su polaznici fudbalske akademije “Krasnodar” iz Rusije. Ispitanici iz Srbije i Crne Gore objedinjeni su u jednu kategoriju, i činili su 45,5% uzorka. Oni pripadaju različitim fudbalskim školama. Prikaz uzorka prema uzrastu i nacionalnosti dat je u Tabeli 1.

Varijable

Korišćene su dvije nezavisne varijable: nacionalnost (da li ispitanici dolaze iz Rusije ili iz Srbije, tj. Crne

Gore) i uzrast ispitanika (12, 13, 14 ili 15 godina) i sedam zavisnih varijabli koje se odnose na različite aspekte sportske motivacije. Zavisne varijable operacionalizovane su u skladu sa teorijom samodeterminacije kao intrinzička motivacija za saznanjem, ostva-

renjem i stimulacijom, ekstrinzička motivacija identifikacijom, introjeksijom i eksternom regulacijom i amotivacija.

TABELA 1

Prikaz uzorka ispitanika prema uzrastu i nacionalnosti (N = 178)

Nacionalnost	RUS	SRB / MNE	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
Uzrast	<i>n</i>	<i>n</i>			
12 godina	27	5			
13 godina	26	4			
14 godina	22	40	37,198	3	0,000
15 godina	22	32			
Total	97	81			

Legenda: **RUS** – Rusija; **SRB** – Srbija; **MNE** – Crna Gora; **n** – broj ispitanika; χ^2 – Hi-kvadrat raspodjela; ***df*** – stepeni slobode; ***p*** – statistička značajnost.

Procedure

Popunjavanje upitnika za ovo istraživanje sprovedeno je u sklopu drugih ispitivanja kojima su ispitanici bili podvrgnuti. Ispitanici su učestvovali dobrovoljno, uz saglasnost matičnih klubova u kojima treniraju.

Instrumenti

Korišćena je skala sportske motivacije - SMS-28 (Pelletier i saradnici, 1995). Ovo je jedno od eksplorativnih ispitivanja skale na srpsko-crnogorskom uzorku, a prvo takvo ispitivanje na ruskom uzorku. Srpsko-crnogorska i ruska verzija skale SMS-28 dobijene su prevođenjem skale sa engleskog jezika na srpski i ruski, pa ponovo na engleski, da bi se uočile eventualne redundantnosti i nedosljednosti u prevodu. Prevodi skale na srpski i ruski podvrgnuti su preliminarnim istraživanjem provjeri na ispitanicima uzrasta od 12 godina. Po 20 ispitanika imalo je zadatak da označi eventualne jezičke nedoumice na srpskoj, odnosno ruskoj verziji skale. Ispitanici iz preliminarnog istraživanja nisu imali ozbiljnije primjedbe.

Skala sportske motivacije (SMS-28) ima ukupno 28 ajtema, koje ispitanici procjenjuju na sedmostepenoj skali Likertovog tipa. Po četiri ajtema mjere aspekte intrinzičke motivacije (za saznanjem, ostvarenjem i stimulacijom), aspekte ekstrinzičke motivacije (identifikacijom, introjeksijom i eksternom regulacijom) i amotivaciju.

Statistička analiza

Pouzdanost instrumenta provjeravana je Kronbahovom alfom. Za svaki aspekt intrinzičke i ekstrinzičke motivacije, kao i za nemotivisanost izračunavane su aritmetičke sredine i standardne devijacije. Za ispitivanje značajnosti razlika između aspekata sportske motivacije kod mladih fudbalera Srbije, Crne Gore i Rusije primijenjen je t-test. Za ispitivanje potencijalnih razlika u sportskoj motivaciji prema uzrastu, sprovedena je ANOVA. Međutim, da bi se dodatno ispitala razlika između mladih fudbalera koje istovremeno uzimaju u obzir podneblje (zemlju) iz kojeg ispitanici dolaze i uzrast ispitanika, sprovedena je dvofaktorska MANOVA, sa dvije nezavisne varijable (nacionalnost i uzrast) i sedam zavisnih varijabli (svaki aspekt sportske motivacije tretiran je kao posebna varijabla). Podaci su obrađeni programom SPSS 8.0.

REZULTATI

Pouzdanost skale SMS-28 ispitivana je Kronbahovom alfom. Uzimajući u obzir uzorak u cjelini, najniža pouzdanost u ovom istraživanju dobijena je za podskalu koja mjeri amotivaciju za sport (0,44), dok je najviša pojedinačna vrijednost Kronbahove alfe, dobijena na podskali koja mjeri ekstrinzičku motivaciju identifikacijom (0,79). U Tabeli 2 prikazane su vrijednosti Kronbahove alfe po podskalama, kao i u odnosu na uzrast i nacionalnost ispitanika.

Kako se može vidjeti iz Tabele 3, mladi fudbaleri iz Rusije razlikuju se od svojih vršnjaka iz Srbije i Crne Gore u pogledu intrinzičke motivacije za ostvarenjem i svih aspekata ekstrinzičke motivacije.

Kada se u analizu uvedu godine starosti ispitanika, pokazalo se da postoje neke značajne razlike u sportskoj motivaciji kod ispitanika različitog uzrasta. Na Slikama 1 do 4, vidi se zastupljenost svih ispitivanih aspekata sportske motivacije kod ispitanika uzrasta

od 12, 13, 14 i 15 godina. Rezultati analize varijanse pokazali su da postoje razlike u pogledu ekstrinzičke motivacije identifikacijom ($F = 3,111$; $df = 3$; $p < 0,05$), eksternom regulacijom ($F = 3,520$; $df = 3$; $p < 0,01$) i amotivacije ($F = 6,344$; $df = 3$; $p < 0,01$).

TABELA 2

Vrijednosti Kronbahove alfe za SMS-28 po subskalama, uzrastu i nacionalnosti ispitanika

	Cijeli uzorak ($N = 178$)	Uzrast od 12 godina ($n = 32$)	Uzrast od 13 godina ($n = 29$)	Uzrast od 14 godina ($n = 60$)	Uzrast od 15 godina ($n = 54$)	RUS ($n = 97$)	SRB/MNE ($n = 81$)
Intrinzička motivacija za saznanjem	0,73	0,63	0,75	0,73	0,72	0,73	0,70
Intrinzička motivacija za ostvarenjem	0,60	0,57	0,44	0,72	0,63	0,48	0,74
Intrinzička motivacija za stimulacijom	0,53	0,31	0,45	0,68	0,55	0,46	0,61
Ekstrinzička motivacija identifikacijom	0,79	0,76	0,76	0,65	0,87	0,76	0,75
Ekstrinzička motivacija introjektivacijom	0,74	0,69	0,68	0,73	0,79	0,68	0,72
Ekstrinzička motivacija eksternom regulacijom	0,78	0,76	0,68	0,67	0,86	0,70	0,67
Amotivacija	0,44	0,34	0,43	0,47	0,42	0,31	0,54

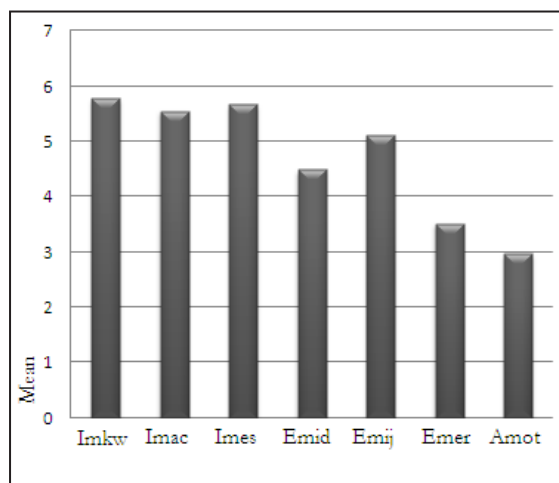
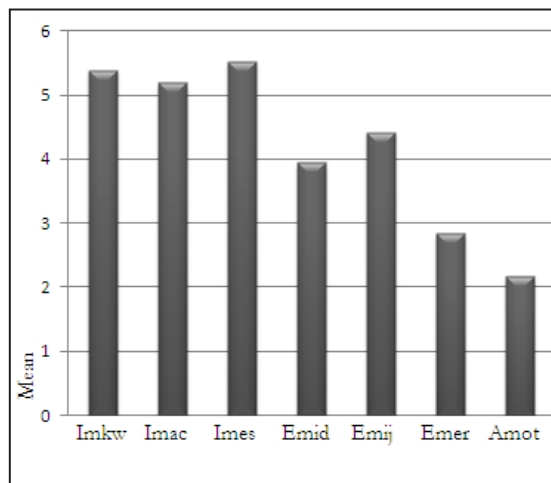
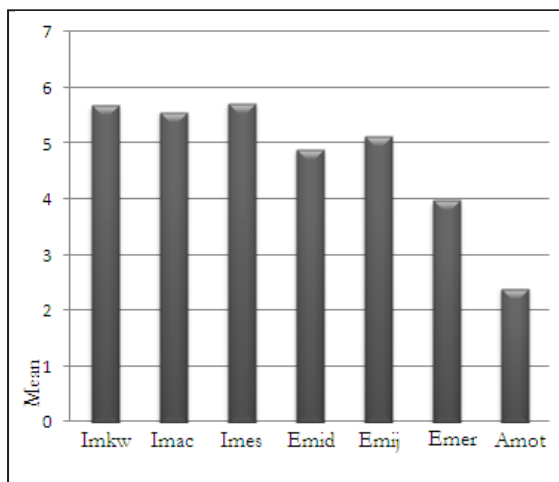
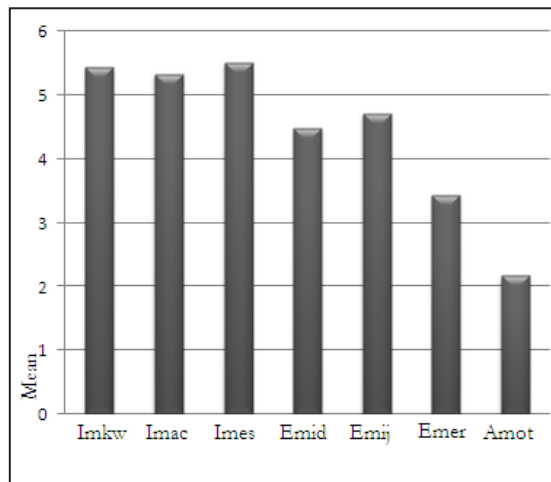
Legenda: **RUS** – Rusija; **SRB** – Srbija; **MNE** – Crna Gora; N, n – broj ispitanika.

TABELA 3

Značajnost razlika između aspekata sportske motivacije, kod mladih fudbalera Rusije, Srbije i Crne Gore

Sportska motivacija	Nacionalnost	M	SD	t
Intrinzička motivacija za saznanjem	RUS	5,43	1,22	-1,900
	SRB/MNE	5,75	0,99	
Intrinzička motivacija za ostvarenjem	RUS	5,14	1,09	-4,045
	SRB/MNE	5,77	0,95	
Intrinzička motivacija za stimulacijom	RUS	5,62	0,93	-0,146
	SRB/MNE	5,60	1,06	
Ekstrinzička motivacija identifikacijom	RUS	3,85	1,31	-7,623
	SRB/MNE	5,29	1,19	
Ekstrinzička motivacija introjektivacijom	RUS	4,29	1,48	-5,948
	SRB/MNE	5,50	1,19	
Ekstrinzička motivacija eksternom regulacijom	RUS	2,82	1,39	-7,537
	SRB/MNE	4,34	1,28	
Amotivacija	RUS	2,31	0,87	-1,145
	SRB/MNE	2,47	1,01	

Legenda: **RUS** – Rusija; **SRB** – Srbija; **MNE** – Crna Gora; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; t – Studentova t distribucija; $p < 0,01$.

SLIKA 1*Sportska motivacija**za uzrast od 12 god. (n = 32)***SLIKA 2***Sportska motivacija**za uzrast od 13 god. (n = 29)***SLIKA 3***Sportska motivacija**za uzrast od 14 god. (n = 60)***SLIKA 4***Sportska motivacija**za uzrast od 15 god. (n = 54)*

Legenda: **Imkw** – intrinzička motivacija za saznanjem; **Imac** – intrinzička motivacija za ostvarenjem; **Imes** – intrinzička motivacija za stimulacijom; **Emid** – ekstrinzička motivacija identifikacijom; **Emij** – ekstrinzička motivacija introjeksijom; **Emer** – ekstrinzička motivacija eksternom regulacijom; **Amot** – amotivacija.

Sprovođenjem niza *t*-testova, pokazalo se da značajne razlike postoje između dvanaestogodišnjaka i ostalih uzrasta u pogledu amotivacije ($AS_{12} = 2,97$; $AS_{13} = 2,16$; t -test = 3,292; $AS_{14} = 2,40$; t -test = 2,644; $AS_{15} = 2,17$; t -test = 4,207; sve značajno na $p < 0,01$).

Razlike postoje i između trinaestogodišnjaka i četrnaestogodišnjaka i to u pogledu ekstrinzičke motivacije identifikacijom ($AS_{13} = 3,94$; $AS_{14} = 4,90$; t -test = -3,418; $p < 0,01$), introjeksijom ($AS_{13} = 4,42$; $AS_{14} = 5,13$; t -test = -2,217; $p < 0,05$) i eksternom regulacijom ($AS_{13} = 2,84$; $AS_{14} = 3,98$; t -test = -3,754; $p < 0,01$).

Da bi se ispitalo da li razlike u navedenim aspektima sportske motivacije postoje i kada se prilikom analize podataka istovremeno uzme u obzir da li ispitanici pripadaju ruskom ili srpsko-crnogorskom uzorku i varijabla "uzrast", primijenjena je dvofaktorska MANOVA. Preliminarnim ispitivanjem provjeren su pretpostavke o linearnosti, normalnosti, netipičnim tačkama, homogenosti matrica varijanse-kovarijanse i nije registrovano ozbiljnije narušavanje pretpostavki. Izračunavanje Mahalanobisovih distanci isključilo je iz dalje analize 3 ispitanika.

Levenov test jednakosti varijansi, sproveden u okviru MANOVA-e, pokazao je, za razliku od preliminarnih provjera pretpostavki o jednakosti varijansi, da je narušena pretpostavka o jednakosti varijansi kod varijable "amotivacija". Iz tog razloga, kao i zbog nejednakog broja ispitanika u pojedinim ćelijama, prilikom provjere značajnosti razlika između grupa u pogledu kombinacije zavisnih varijabli uzeti su u obzir i drugi testovi, osim Vilksove lambde, osjetljivi upravo na navedena odstupanja (Tabela 4).

Kako se može vidjeti u Tabeli 4, postoje razlike u sportskoj motivaciji u odnosu na zemlju iz koje ispitanici dolaze (nacionalnost), ali kada se uzmu u obzir samo razlike u pogledu uzrasta značajnih razlika nema. Međutim, pokazalo se da ima značajnih razlika u sportskoj motivaciji kada se uzme u obzir uzrast ispitanika u različitim zemljama.

Dalje je bilo značajno da se ispita da li se ispitanici različitog uzrasta iz dva uzorka razlikuju po svim aspektima sportske motivacije, ili samo po nekim. Da bi bila izbjegnuta greška prvog tipa, tj. da se zaključi da postoje razlike tamo gdje stvarnih razlika u nekim aspektima sportske motivacije kod ispitanika različitog uzrasta iz dva uzorka nema, primijenjeno je prilagođavanje nivoa značajnosti po Bonferoniju. Kao značajan uzet je nivo od 0,007.

Kako se može vidjeti u Tabeli 5, rezultati dobijeni *t*-testom za razlike u pogledu pripadnosti određenoj nacionalnosti potvrđene su i MANOVA-om. Ali, kada se u analizu istovremeno uvede i uzrast ispitanika, pokaže se da značajne razlike postoje samo u pogledu spoljašnje motivacije introjeksijom.

TABELA 4

Značajnost razlika u sportskoj motivaciji prema nacionalnosti i uzrastu ispitanika

	Vrijednost	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>df</i>	ϵ^2
Nacionalnost					
$\checkmark$	0,311	10,394	0,000	7; 161	0,311
Λ	0,689	10,394	0,000	7; 161	0,311
T^2	0,452	10,394	0,000	7; 161	0,311
Θ	0,452	10,394	0,000	7; 161	0,311
Uzrast					
$\checkmark$	0,153	1,253	0,202	21; 489,000	0,051
Λ	0,851	1,271	0,189	21; 462,855	0,052
T^2	0,169	1,288	0,177	21; 479,000	0,053
Θ	0,131	3,054	0,005	7; 163,000	0,116
Nacionalnost / Uzrast					
$\checkmark$	0,188	1,559	0,055	21; 489,000	0,063
Λ	0,821	1,572	0,052	21; 462,855	0,064
T^2	0,208	1,583	0,049	21; 479,000	0,065
Θ	0,143	3,322	0,002	7; 163,000	0,125

Legenda: $\checkmark$ – Pillai-Bartlett multivarijantni trag kriterij; Λ – Wilksov multivarijantni test kriterij;

T^2 – Hotellingov multivarijantni test za jednakost srednje vrijednosti vektora u dvije multivarijantne populacije; Θ – Royov multivarijantni test kriterij; F – Fisherov *F* odnos;

p – Vjerovatnoća; *df* – Stepni slobode; ϵ^2 – Mjera snage odnosa u analizi varijanse.

DISKUSIJA

Kao što je pretpostavljeno, pokazalo se da značajne razlike između fudbalera u različitim zemljama postoje u svim aspektima ekstrinzičke motivacije. Međutim, iako je pretpostavljeno da razlike u intrinzičkoj motivaciji ne postoje bez obzira na zemlju iz koje ispitanici dolaze, pokazalo se da se mladi fudbaleri iz Rusije razlikuju od svojih vršnjaka iz Srbije i

Crne Gore i po intrinzičkoj motivaciji da se u fudbalu nešto ostvari.

Ako se različiti aspekti ekstrinzičke motivacije razumiju kao pokazatelji sportske socijalizacije, može se reći da mladi fudbaleri iz Srbije i iz Crne Gore više "upijaju" spoljašnje uticaje u odnosu na svoje vršnjake iz Rusije. To znači veću mogućnost uticaja na mlade fudbalere, u prvom redu trenera i roditelja, iako svaki uticaj može proizvesti i pozitivne i nega-

tivne posljedice. Veća otvorenost za uticaje sredine može da znači da su razvoj individualne odgovornosti i profesionalnog pristupa svojim obavezama u fudbalu, pounutrenje različitih vrsta spoljašnjih pritisaka i rezpozivnost na materijalne nagrade, brži kod mladih fudbalera u Srbiji i Crnoj Gori, nego u Rusiji.

S druge strane, iako je pretpostavljeno da nema razlika u intrinzičkoj zainteresovanosti za fudbal, pokazalo se da je kod mladih fudbalera iz Srbije i Crne Gore prisutnija autentična unutrašnja želja da se u fudbalu nešto ostvari. U literaturi se, uglavnom, ne dovode u eksplicitnu vezu pojmovi intrinzičke motivacije za ostvarenjem i motiva za postignućem kako ga je definisao Meclilend (McClelland, 1987).

Intrinzička motivacija za ostvarenjem ukazuje na težnju koja ima referencu u unutrašnjoj potrebi da se razviju i ostvare sopstvene kompetencije, dok se motiv za postignućem od Meclilenda pa nadalje definiše kao nastojanje da se dostignu i premaše standardi postignuća koje je postavio neko drugi, ili sama osoba. Dakle, riječ je nekoj vrsti spoljašnje reference. Čini se da tradicionalne definicije motiva postignuća u literaturi previše naglašavaju kompetenciju sa nečim što je izvan same osobe, dok se intrinzička motivacija za postignućem, kako je definisana u okviru teorije samodeterminacije, više oslanja na unutrašnje lične standarde postignuća, koji se, prvenstveno, odnose na razvoj lične komeptentnosti.

TABELA 5

Značajnost razlika u aspektima sportske motivacije prema nacionalnosti i uzrastu

Sportska motivativacija	<i>F</i>	<i>p</i>	ϵ^2
Nacionalnost			
Intrinzička motivacija za saznanjem	6,183	0,114	0,036
Intrinzička motivacija za ostvarenjem	12,927	0,000	0,072
Intrinzička motivacija za stimulacijom	0,107	0,744	0,001
Ekstrinzička motivacija identifikacijom	43,515	0,000	0,207
Ekstrinzička motivacija introjeksijom	26,473	0,000	0,137
Ekstrinzička motivacija eksternom regulacijom	33,150	0,000	0,166
Amotivacija	7,322	0,008	0,042
Uzrast			
Intrinzička motivacija za saznanjem	2,248	0,085	0,039
Intrinzička mototivacija za ostvarenjem	1,205	0,310	0,021
Intrinzička motivacija za stimulacijom	0,980	0,404	0,017
Ekstrinzička motivacija identifikacijom	2,240	0,085	0,039
Ekstrinzička motivacija introjeksijom	2,605	0,054	0,045
Ekstrinzička motivacija eksternom regulacijom	2,250	0,084	0,039
Amotivacija	4,716	0,003	0,079
Nacionalnost / Uzrast			
Intrinzička motivacija za saznanjem	1,068	0,008	0,068
Intrinzička mototivacija za ostvarenjem	0,928	0,429	0,016
Intrinzička motivacija za stimulacijom	1,792	0,151	0,031
Ekstrinzička motivacija identifikacijom	4,043	0,008	0,068
Ekstrinzička motivacija introjeksijom	4,168	0,007	0,070
Ekstrinzička motivacija eksternom regulacijom	1,694	0,170	0,030
Amotivacija	2,081	0,105	0,036

Legenda: *F* – Fisherov *F* odnos; *p* – Vjerovatnoća; ϵ^2 – Mjera snage odnosa u analizi varijanse.

Razlika u pogledu intrinzičke motivacije za ostvarenjem između mladih fudbalera iz Rusije, Srbije i

Crne Gore ukazuje na kompleksnost konstrukta postignuća u sportu, koji mora da obuhvati i unutra-

šnje autentične potrebe za samoostvarenjem koje nisu podstaknute spoljašnjim uticajem, ali i spoljašnje standardne postignuća koji su neodvojivi od takmičarskog aspekta svakog sporta. U prilog važnosti takve dalje eksploracije konstrukta postignuća u sportu govore nalazi ovog istraživanja, koji ukazuju da je intrinzička motivacija za ostvarenjem više prisutna kod mladih fudbalera iz Srbije i Crne Gore, koji su istovremeno i reaktivniji na socijalne uticaje od svojih vršnjaka iz Rusije.

Kada je riječ o uzrasnim razlikama, pokazalo se da najviše značajnih razlika ima između trinaestogodišnjaka i četrnaestogodišnjaka. Značajne razlike dobijene na svim aspektima ekstrinzičke motivacije, a ukazuju na veću zrelost ličnosti četrnaestogodišnjih sportista. Izgleda da procesi socijalizacije dovode do kvalitativnih promena između 13. i 14. godine. Četrnaestogodišnjaci su značajno više odgovorni prema svojim sportskim obavezama, postaju svjesniji vrijednosti materijalnih nagrada, ali su i skloniji da svoje samopoštovanje i samovrednovanje vezuju za neposredno ostvareno postignuće, itd. To je, drugim riječima, uzrast kada spoljašnji uticaji najviše mogu da doprinesu pozitivnom sportskom i ličnom razvoju mladih sportista, ali i da dovedu do napuštanja sporta. Iskustva iz prakse pokazuju da je upravo uzrast 13-14 godina vrijeme kada mladi sportisti najviše napuštaju sport. Neka istraživanja sprovedena na mladim srpskim sportistima ukazuju na moguću ulogu trenerovog motivacionog pristupa sportistima u pravcu kvalitetnije internalizacije regulatornih u samoregulatorne mehanizme (Mladenovic 2010b). Trener koji bazira svoj pristup na podržavanju autonomije a ne na kontroli ponašanja, ima veće izgleda da zadrži mlade sportiste da ne napuste sport i da doprinese optimalnom ličnom i sportskom razvoju mladih sportista (Mladenovic, 2010c).

Značajna uzrasna razlika dobijena je i između dvanaestogodišnjaka i mladih fudbalera starih 13, 14 i 15 godina u pogledu amotivacije. Postavlja se pitanje: zašto je na uzrastu od 12 godina značajno više prisutna amotivacija za sport nego na uzrastima koji slede? Da li je riječ o tome da u odnosu na složene i potencijalno burne procese internalizacije spoljašnjih uticaja koji se odvijaju na uzrastu između 13 i 14 godina, uzrast od 12 godina predstavlja miran period koji se može okarakterisati kao nezainteresovanost za sport? Takav nalaz ostaje na ovom mjestu bez odgovora. Na daljim istraživanjima je da se ispita nemotivisanost za sport. Teorija samodeterminacije određuje amotivaciju kao odsustvo svake intencije za akciju, jer osoba ne vidi povezanost uzroka i posljedice i sumnja da sopstvenim angažovanjem može da izazove smislene promjene u svojoj okolini (Deci i Ryan,

2000). Takva definicija je u priličnoj mjeri patocentrična i čini se da je nije sasvim primjenjiva u sportu. Sportisti mogu biti, u manjoj ili većoj mjeri, motivisani intrinzički ili ekstrinzički, ali se postavlja pitanje da li je moguće govoriti o nemotivisanosti kao patocentričnoj kategoriji, naročito kada je riječ o mladim sportistima čija je inicijalna motivacija za uključivanje u sport najčešće intrinzička.

Na kraju, istovremenim uzimanjem u obzir uzrasta ispitanika i zemlje iz koje dolaze, pokazalo se da je jedina značajna razlika u ekstrinzičkoj motivaciji koja počiva na mehanizmu introjeksijske. Izgleda da introjeksijska kao stadijum internalizacije regula šire i uže društvene sredine predstavlja posebno osjetljiv period u ličnom razvoju pojedinca. U literaturi se naglašava da motivacija introjeksijskom može da se razvija u pozitivnom pravcu i da vodi ka potpunijoj internalizaciji. Ukoliko pojedinac u ličnom razvoju prolazi kroz takav pozitivan vid internalizacije, zasnovane na mehanizmu introjeksijske, osjećaje pozitivne emocije u situaciji postignuća, kao što je, na primjer, ponos. Međutim, internalizacija introjeksijskom može da se odvija i u negativnom pravcu i da vodi ka razvoju osjećanja stida, krivice i anksioznosti (Vansteenkiste, Niemiec i Soenens, 2010). Moguće je da u zavisnosti od forme internalizacije introjeksijskom koja dominira u motivaciji i ličnom razvoju mladih sportista, dolazi ili do napuštanja sporta ili daljeg ličnog i sportskog razvoja. Ovo istraživanje ukazuje da pri tome nisu važne samo individualne razlike, koje se, prije svega, vezuju da određeni uzrast, već i da različiti agensi socijalizacije, imaju značajnu ulogu u procesu ličnog i sportskog sazrijevanju mladih sportista.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na kompleksnost sportske motivacije koja zavisi kako od procesa sportske socijalizacije i agenasa socijalizacije različitog nivoa uticaja i opštosti, tako i od ličnog psihološkog razvoja koji uslovljava kvalitet i brzinu internalizacije spoljašnjih uticaja.

Pokazalo se da su mladi fudbaleri iz Srbije i Crne Gore značajno više motivisani intrinzičkom željom za ostvarenjem svojih sportskih kompetencija od svojih vršnjaka iz Rusije. Takođe, kod mladih fudbalera u Srbiji i Crnog Gori značajno više su prisutni svi aspekti ekstrinzičke motivacije nego kod mladih fudbalera u Rusiji. Takođe, dvanaestogodišnji fudbaleri značajno više su nemotivisani nego fudbaleri uzrasta 13, 14 i 15 godina. Najviše uzrasno značajnih razlika, i to u pogledu svih aspekata ekstrinzičke motivacije, dobijeno je između trinaestogodišnjaka i četrnaestogodišnjaka.

Analizom sportske motivacije u odnosu na uzrast i zemlju iz koje ispitanici dolaze, kao značajna pokazala se samo ekstrinzička motivacija koja počiva na mehanizmu introjeksijske.

LITERATURA

- Chirkov, V. I., & Ryan, R. M. (2001). Parent and Teacher Autonomy Support in Russian and U.S. Adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 32*(5), 618-635. doi: 10.1177/0022022101032005006
- Chirkov, V. I., Ryan, R. M., & Wellness, C. (2005). Cultural Context and Psychological Needs in Canada and Brazil: Testing a Self-Determination Approach to Internalization of Cultural Practices, Identity and Well-Being. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 36*(4), 423-443. doi: 10.1177/0022022105275960
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self Determination of Behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227-268. doi: 10.1207/S15327965PLI1104_01
- Lazarević, Lj. (2001). *Psihološke osnove fizičke kulture*. Beograd: Viša škola za sportske trenere.
- Марьянович, А. (2010). *Теория футбола*. Краснодар: Академия футбола Краснодар.
- McClelland, D. C. (1987). *Human Motivation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mladenović, M. (2010a). *Samomotivacija*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Mladenovic, M. (2010b). The Structure of Sports Motivation and the Perception of a Coach's Approach to Athletes. *Sport – Science and Practice, 1*(2), 131-143.
- Mladenovic, M. (2010c). The Link of a Coach's Perception of Locus of Control and His/Her Motivational Approach to Athletes. *Sportlogia, 6*(2), 35-42. doi: 10.5550/sgia.s1002029
- Pelletier, L. G., Fortier, M. S., Vallerand, R. J., Tuson, K. M., Brière, N. M., & Blais, M. R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of Sport & Exercise Psychology, 17*, 35-53.
- Pelletier, L.G., Vallerand, R.J. & Sarrazin, P. (2007). The Revisited Six-factor Sport Motivation Scale (Mallett, Kawabata, Newcombe, Otero-Forero & Jackson, 2007): Something old, something new and something borrowed. *Psychology of Sport and Exercise, 8*, 615-621. doi: 10.1016/j.psychsport.2007.03.006
- Vansteenkiste, M. & Deci, E.L. (2003). Competitively Contingent Rewards and Intrinsic Motivation: Can Losers Remain Motivated? *Motivation and Emotion, 27*(4), 273-299. doi: 10.1023/A:1026259005264
- Vansteenkiste, M., Niemiec, C.P., & Soenens, B. (2010). The Development of the Five Mini-theories of Self-Determination Theory: An Historical Overview, Emerging Trends and Future Directions. In T. C. Urdan & S. Karabenick, (Eds). *The Decade Ahead: Theoretical Perspectives on Motivation and Achievement, Advances in Motivation and Achievement, 16*(A), 105-165.

Primljeno: 29. avgusta 2011. godine

Izmjene primljene: 15. novembar 2011. godine

Odobreno: 19. novembra, 2011. godine

Korespodencija:

dr Marijana Mladenović

Visoka sportska i zdravstvena škola

Toše Jovanovića 11

11000 Beograd

Srbija

E-mail: marijana.mladenovic@vss.edu.rs

Telefon: 00381 63 80 89 333

00381 62 21 61 26